

Stevige kaalkoppige mannen stapelden de lijken hoger en hoger op, één, twee, hopsa – en weer kletste een dood lijf bovenop de stapel. Ze pakten ook vele liggenden op, de stuiptrekkenden, de hijgers in doodsnood: één, twee, *Hoch Amerika!* en weer kletste iets wat mens moest zijn (geweest) op de steeds hogere berg, en ik zag nog handen bewegen, en voeten, en ze trokken nog met armen en benen, en uit de stapel lekte het bloed, de etter, de faeces en de urine; in die berg werd nog gerocheld, gehoest, gesteund – maar: één, twee, hopsa! En men sleepte ze weg van onder de verste douche, bij de voeten, *los! los!* dwars door de staanden, de knielenden, de zittenden heen, en dan: één, twee, hopsa! Totdat men aan een nieuwe berg begon.

Na het dodenbad werden wij nat en naakt weer de nacht ingedreven. Er volgde een tocht over de appèl-plaats naar een quarantaineblok. Daar moesten wij zien ons in te dringen in de al overvolle slaapzaal. Wij sliepen in een papieren zak, naakt.¹

★

Van de Nederlandse Joden die uit het Auschwitz-complex naar het Dachau-complex werden overgebracht, kwamen enkelen in 'goede' *Aussenkommandos* terecht. Dat gold met name voor de zeven-en-twintig overlevende Nederlanders van het *Aussenkommando*-Warschau die eind juli '44 in Dachau werden ingeschreven. Een deel hunner (zie kaart X op pag. 891) werd in een klein kamp bij Uting geplaatst waar voor de *Organisation Todt* werd gewerkt ('wij hebben er een prima leven gehad'²), een ander deel in het *Aussenkommando*-Mühdorf/*Flugplatz*, ook een kamp waar voor de *Organisation Todt* werd gewerkt, maar het was veel groter dan het kamp in Uting: aanvankelijk waren er hoofdzakelijk Hongaarse Joden in opgesloten, ca. vijfhonderd, later kwamen er enkele honderden Franse *maquisards* en Italiaanse partizanen bij. De behandeling was er in den beginne redelijk, werd slechter toen de SS nieuwe *Kapo's*, 'groenen' (misdadigers), uit Dachau liet komen – ook hier was de grootste ramp dat een vlektyphus-epidemie uitbrak die de meeste gevangenen deed sterven.

In tegenstelling tot de kleine groep die uit Warschau was gearriveerd, kregen de grotere groepen mannelijke geëvacueerden uit het Auschwitz-complex die eind januari of begin februari '45 Dachau bereikten, bij

¹ A.v., p. 258–59. ² 'Verslag van mededelingen van J. Rabbie' (3 maart 1947), p. 8 (GC).